

de mos

Jaargang 38
Oktober 2022

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
[Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut](#)

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

9

nidi

inhoud

- 1 Sociale zekerheid leidt tot minder ongelijkheid over de levensloop
- 5 De kijk van Europese burgers op effecten immigratie
- 8 Verblijfsduur van arbeidsmigranten in Nederland

Foto: Roel Wijnants / Flickr

Sociale zekerheid leidt tot minder ongelijkheid over de levensloop

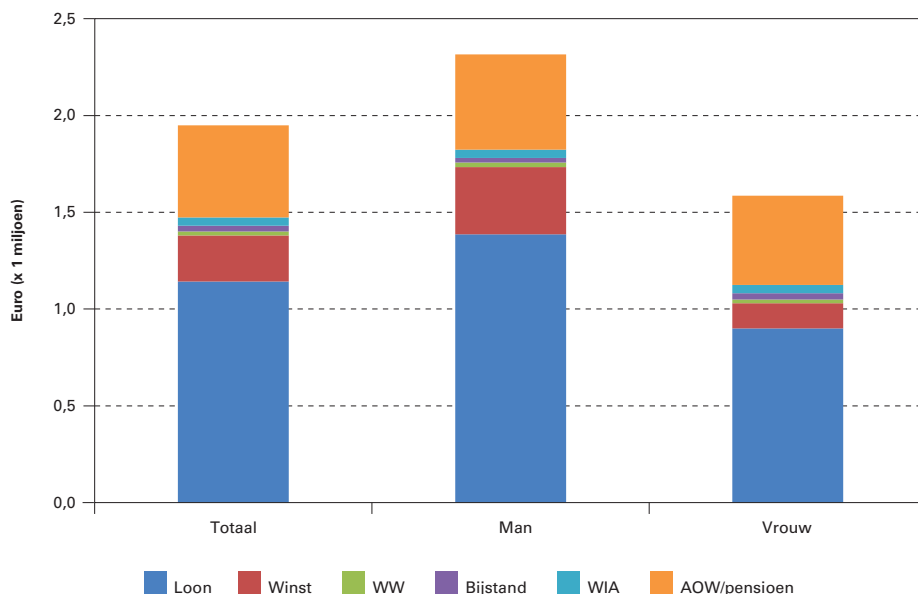
SANDER MUNS & DANIEL VAN VUUREN

Gedurende de levensloop ontvangen mensen hun inkomen niet alleen uit loon of winst maar ook uit overdrachten vanuit de sociale zekerheid. Van deze overdrachten gaat een nivellerende werking op de inkomensongelijkheid uit. Vooral de levensloopinkomens van vrouwen en mensen met een laag inkomen worden verhoogd via de verschillende socialezekerheidsregelingen. In het bijzonder speelt de AOW een belangrijke rol.

De inkomensverdeling in Nederland is in vergelijking met andere landen vlak te noemen. Volgens macro-economische analyses draagt het Nederlandse sociale-zekerheidsstelsel hieraan bij. Via de verstrekking van sociale uitkeringen werd in de afgelopen drie decennia steeds een derde van de inkomensongelijkheid weggenomen. Ook de premieheffing draagt bij aan een vlakker inkomensverdeling. Dergelijke analyses maken echter vaak gebruik van geaggregeerde cijfers waarin de inkomensverdeling van een land in een *dwarsdoorsnede* van de bevolking wordt bestudeerd. De vraag is of die herverdelende werking van sociale zekerheid overeind blijft als we niet naar een dwarsdoorsnede op een bepaald moment in de tijd kijken, maar naar de *gehele levensloop* van burgers. Dat is van belang om een aantal redenen.

Allereerst geeft een berekening op één moment in de tijd een overschatting van de herverdelende werking van de sociale zekerheid. Dat komt omdat je bijvoorbeeld premies betaald in je jonge jaren, terwijl je mogelijk pas gebruik maakt van een sociale verzekering op hogere leeftijd, denk aan arbeidsongeschiktheid. In een levensloop-analyse worden beide zijden van de balans over de levensloop meegenomen en in een dwarsdoorsnede-analyse is dit niet altijd het geval, waardoor een vertekend beeld kan ontstaan.

Figuur 1. Samenstelling totaal inkomen over de levensloop (x 1 miljoen euro)

Bron: Van Vuuren en Muns (2021).

Ten tweede, een analyse op basis van een reeks van jaren van dwarsdoorsnedes kan ook leiden tot een overschatting van de inkomensongelijkheid. Dit doet zich bijvoorbeeld voor als je ongelijkheid tussen landen vergelijkt. Zo is de inkomensongelijkheid op basis van jaargegevens in Europese landen kleiner dan in Angelsaksische landen. Maar over de levensloop bezien verdampen de verschillen voor een belangrijk deel. Dit is het gevolg van een betrekkelijk hoge inkomensmobiliteit in Angelsaksische landen: de kans om op de inkomensladder te stijgen is in de Verenigde Staten (VS), het Verenigd Koninkrijk (VK) en Canada hoger dan in Duitsland en Frankrijk. Vanuit deze levensloopinvalshoek zijn de verschillen in inkomensverdeling tussen de VS en Nederland waarschijnlijk minder groot dan we vaak denken. De inkomensmobiliteit in de VS heeft natuurlijk wel een prijs: risico. Huishoudens hebben meer kans om te stijgen in de inkomensverdeling, maar ze hebben ook meer kans om te dalen op de inkomensladder.

Een derde voordeel van de levensloopenalyse is dat deze beter rekening houdt met de effecten verbonden aan geboortecohorten. In een dwarsdoorsnede-analyse van bijvoorbeeld de arbeidsparticipatie worden de cijfers van jong en oud op één hoop gegooit terwijl we weten dat die par-

ticipatiegraden danig kunnen verschillen over het werkzame leven. Met een levensloopenalyse staat een bepaald geboortecohort centraal en krijg je een preciezer beeld van wat er gebeurt met de participatie, en logischerwijs ook het inkomen over de levensloop.

Berekening levensloopinkomen

De centrale vraag is derhalve hoe effectief de herverdeling via de sociale zekerheid in Nederland is wanneer deze wordt gemeten op basis van levensloopgegevens van burgers. Deze benadering is realistischer, maar ook vele malen ingewikkelder om uit te rekenen. Om het levensloopinkomen in kaart te brengen construeren wij op basis van microdatabestanden van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) kunstmatige inkomenspaden over de levensloop voor een zeer verfijnde indeling van de bevolking op basis van geslacht, leeftijd, plaats in het huishouden, type huishouden, migratieachtergrond, belangrijkste inkomensbron, deeltijdfactor en persoonlijk bruto-inkomen (zie kader voor de methode). Als inkomstenbronnen onderscheiden we: looninkomen, winst uit eigen onderneming, pensioeninkomen (AOW en pensioenuitkeringen) en uitkeringen voor bijstand, arbeidsongeschiktheid (WIA - Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen) en werkloosheid (WW - werkloosheidswet). Het resultaat van deze reconstructie bestaat uit in totaal 1,5 miljoen levenslooppaden.

Gemiddeld levensloopinkomen

Het gemiddelde inkomen van een Nederlandse burger over zijn of haar gehele levensloop bedraagt bijna twee miljoen euro. Dat inkomen bestaat voor meer dan de helft uit loon, een achtste deel uit winst en voor het overige uit sociale uitkeringen en pensioeninkomen (figuur 1). Voor loon en winst nemen we brutobedragen als uitgangspunt, maar hierop brengen we vervolgens de sociale premies in mindering. Als we zowel de sociale premies als uitkeringen zouden opnemen dan zou immers sprake zijn van dubbeltelling.

Van deze bijna twee miljoen euro ontvangt een gemiddeld persoon 20 duizend euro aan WW, 30 duizend euro bijstand en 40 duizend euro aan WIA-uitkeringen. Aan AOW- en pensioenuitkeringen ontvangt een gemiddeld persoon over zijn leven 480 duizend euro. De som van ontvangens

CONSTRUCTIE INKOMENSPADEN OVER DE LEVENSLLOOP

Het startpunt voor de constructie van de inkomenspaden over de levensloop zijn microbestanden van het CBS voor de periode 2011-2018 van de gehele Nederlandse bevolking. We selecteren hieruit eerst alle personen die zijn geboren in de periode 1972-1978. Ieder van deze personen levert het centrale deelpad van een levensloop, en omvat leeftijden vanaf 33 tot en met 46 jaar. Naast persoonlijke bevolkingskenmerken en huishoudensgegevens registreren we voor iedere persoon ook het inkomen uit arbeid, de ontvangen uitkeringen en de betaalde sociale zekerheidspremies (zowel werknemers- als werkgeverspremies). We corrigeren alle bedragen naar euro's van 2018 door het CBS-looninflatiecijfer toe te passen. We construeren vervolgens de volledige levenslooppaden door aan alle personen uit de centrale cohorten

de deelpaden van vergelijkbare oudere en jongere personen te koppelen. Deze koppeling doen we op basis van geslacht, leeftijd, plaats in het huishouden, type huishouden, migratieachtergrond (tot 40 jaar), belangrijkste inkomensbron (tot 65 jaar), deeltijdfactor en persoonlijk bruto-inkomen. Als er een partner in het huishouden is, dan nemen we de sociaaleconomische categorie en het persoonlijk bruto-inkomen van de partner ook mee als koppelvingsvariabelen. Bij de constructie van de levenslooppaden borgen we op verschillende manieren dat de paden tezamen een representatief beeld geven van de Nederlandse bevolking. Om naar herverdeling van het inkomen over de levensloop te kijken, starten we vanaf leeftijd 25 jaar en bekijken we paden die doorlopen tot minimaal de leeftijd 65 jaar.

sociale zekerheids- en pensioenuitkeringen is gelijk aan bijna een derde van het totale levensloopinkomen.

Het relatieve belang van sociale zekerheids- en pensioenuitkeringen is groter voor vrouwen dan voor mannen. Het belang gemeten in euro's is bijna gelijk, maar vrouwen hebben gemiddeld een lager levensloopinkomen onder andere doordat vrouwen gemiddeld minder participeerden op de arbeidsmarkt. Mannen ontvangen over hun levensloop gemiddeld 1,7 miljoen euro aan loon en winst, en vrouwen 1,0 miljoen euro. Voor vrouwen bedraagt het aandeel van sociale zekerheids- en pensioenuitkeringen 35 procent van hun totale levensloopinkomen en voor mannen 25 procent. In vergelijking met een eerdere CPB-studie uit 2013 zien we wel dat de relatieve inkomenspositie van vrouwen verbeterd is doordat zij tegenwoordig vaker betaald werk verrichten.

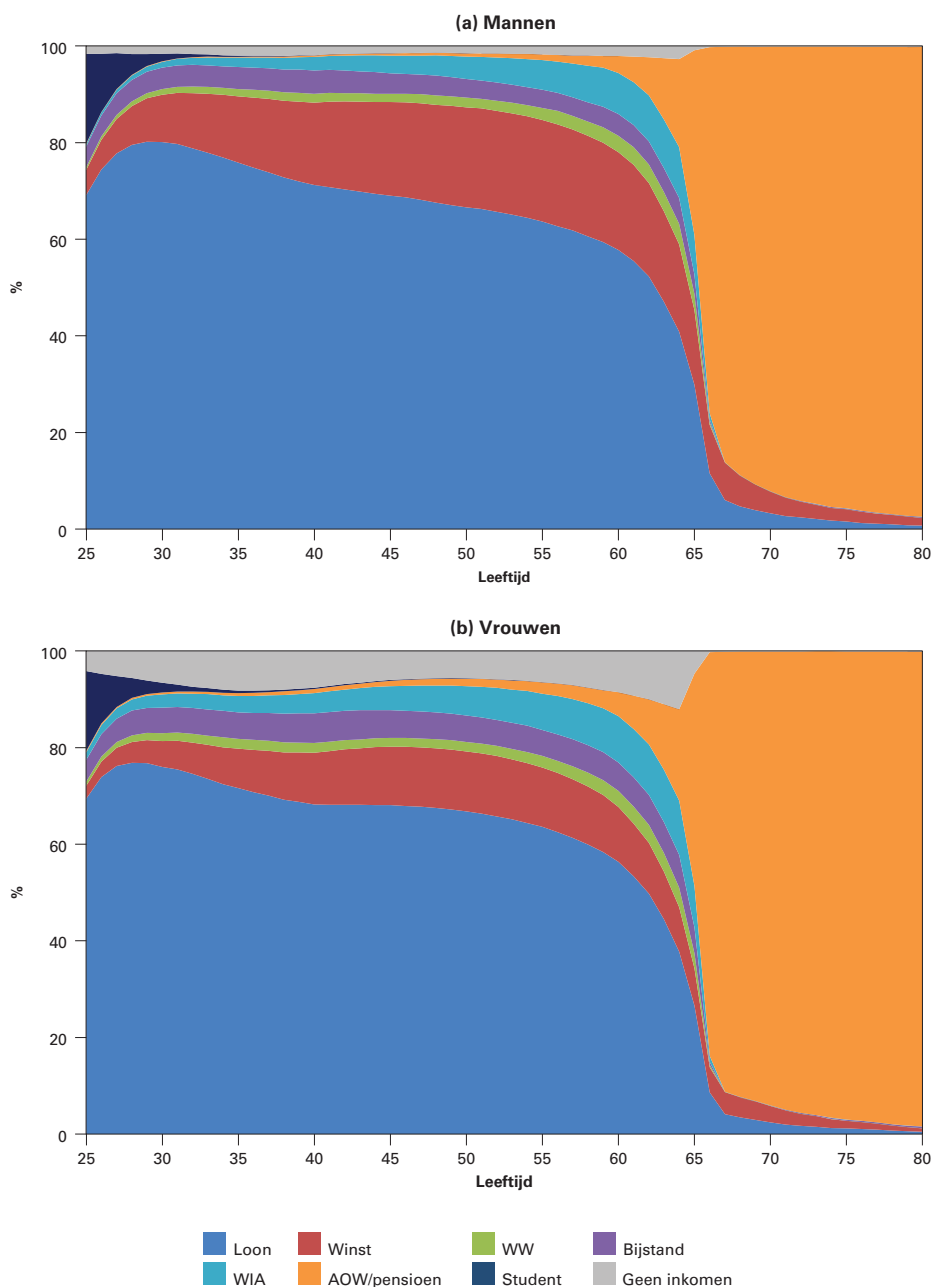
Het inzicht in het verloop van de samenstelling van het levensloopinkomen komt wellicht het beste tot uitdrukking door de het relatieve belang van inkomensbronnen naar leeftijd uit te zetten, zoals voor mannen en vrouwen in figuur 2a en 2b. Vanzelfsprekend is gedurende het werkzame leven loon de belangrijkste inkomensbron. Het belang van de sociale zekerheid is op jonge leeftijd nog beperkt, maar neemt toe naarmate mannen en vrouwen ouder worden. De AOW is natuurlijk de meest evidente inkomensstroom, maar ook de afhankelijkheid van de WIA neemt toe met leeftijd. De inkomensbron 'AOW/pensioen' komt ook voor beneden de AOW-gerechtigde leeftijd vanwege nabestaandenpensioenen en de mogelijkheden om het aanvullende pensioen voor de AOW-leeftijd op te nemen.

De samenstelling van het levensloopinkomen laat drie belangrijke verschillen zien tussen mannen en vrouwen. Bij mannen speelt inkomen uit winst een grotere rol dan bij vrouwen omdat zij vaker directeur/eigenaar of zelfstandige zijn dan vrouwen. Een tweede verschil is dat vrouwen beduidend vaker dan mannen geen persoonlijk inkomen hebben. De meesten van hen zijn waarschijnlijk afhankelijk van het inkomen van hun partner. Een derde verschil is dat vrouwen op alle leeftijden vaker afhankelijk zijn van de sociale zekerheid en pensioeninkomen dan mannen.

Sociale zekerheid vooral van belang voor laagste inkomens

Bijstands- en WIA-uitkeringen komen grotendeels ten goede aan mensen met de laagste levensloopinkomens (zie figuur 3). Dat duidt erop dat de bijstand en de WIA naast een verzekeringsfunctie – tegen respectievelijk armoede en het verlies aan inkomen door arbeidsongeschiktheid – ook een inkomens herverdelende functie hebben. Het gebruik van zowel de bijstand als de WIA is sterk geconcentreerd bij een beperkte groep. Zo'n 80 procent van de mensen is gedurende de levensloop in geen enkel jaar afhankelijk van de bijstand; en voor 75 procent van de mensen geldt dit voor de WIA. De mensen die afhankelijk zijn van deze regelingen, zijn dat vaak voor een langere periode. Maar ook de AOW is relatief belangrijk voor

Figuur 2. Belangrijkste inkomensbron naar leeftijd tussen leeftijd 25 en 80 jaar

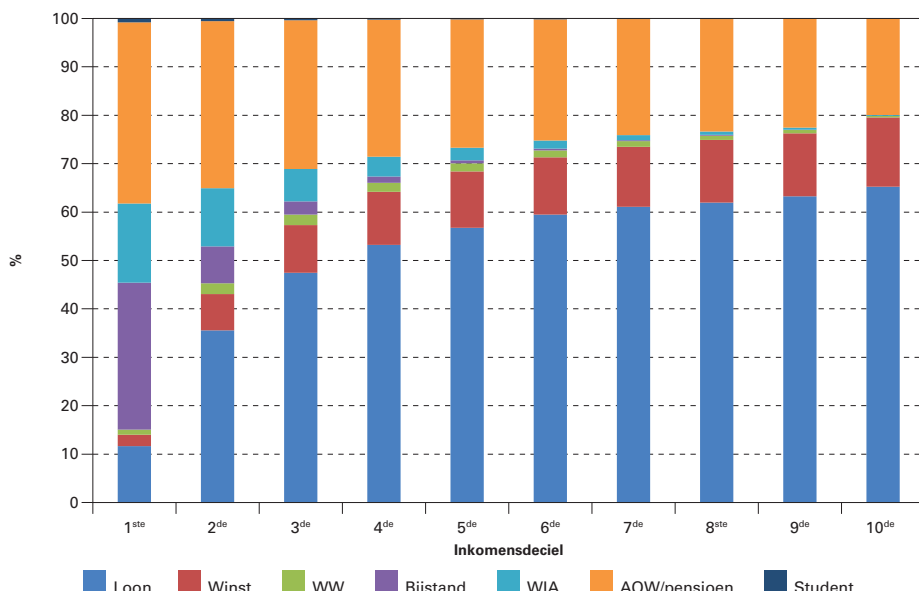
Noot: de categorie 'AOW/pensioen' is inclusief nabestaandenpensioenen. Dat verklaart het gebruik op jongere leeftijden.

Bron: Van Vuuren en Muns (2021).

de laagste inkomens. Voor de armste 10 procent van de bevolking maken de AOW en aanvullend pensioen bijna 40 procent uit van het levensloopinkomen. Dit is bijna het dubbele van het aandeel voor de hoogste inkomens. Omdat de mensen met de laagste inkomens in de regel relatief korter leven en weinig aanvullend pensioen ontvangen, herverdeelt de AOW in feite nog effectiever dan de figuur suggereert.

De WW heeft weinig invloed op de inkomensverdeling. Ook middeninkomens en zelfs hogere inkomens profiteren van deze socialezekerheidsregeling. Van de twee kernfuncties van de sociale zekerheid – verzekeren en herverdelen – legt de WW dus stevig de nadruk op de eerste functie. Deze sociale verzekering wordt gebruikt voor het tijdelijk opvangen van inkomensverlies en niet meer dan dat. Een relatief groot deel van de bevolking, bijna 40 procent, krijgt ooit gedurende de levensloop te maken met de WW. Dat is vrijwel het dubbele als bij de bijstand en de WIA.

Figuur 3. Samenstelling levensloopinkomen naar inkomensklasse (decielen)^a

(a) De inkomensdecilen zijn gebaseerd op het cumulatieve primaire inkomen (arbeidsinkomen en inkomen uit vermogen) tussen het 25ste tot en met het 65ste levensjaar. Het eerste inkomensdeciël bevat de armste 10% van personen in termen van het primaire inkomen en het tiende deel bevat de rijkste 10% van personen.

Bron: Van Vuuren en Muns (2021).

Daarbij is bijna iedereen slechts voor een korte periode afhankelijk van de WW. Het aantal mensen dat gedurende de levensloop langer dan vijf jaar een WW-uitkering als belangrijkste inkomensbron heeft is beperkt.

Sociale zekerheid vermindert inkomensongelijkheid

De resultaten laten zien dat de Nederlandse sociale zekerheidsinstituten effectief bijdragen aan een meer gelijke inkomensverdeling. De inkomens van vrouwen, ouderen en mensen met een laag inkomen worden opgekrikt via de verschillende socialezekerheidsregelingen. In het bijzonder speelt de AOW een belangrijke rol, maar ook de WIA en bijstand beperken de inkomensongelijkheid. Ondanks hun toegenomen arbeidsparticipatie zijn vrouwen voor hun levensonderhoud vaker afhankelijk van de sociale zekerheid dan mannen. De bijstand, WIA, AOW en het nabestaandenpensioen zijn voor vrouwen vaker de belangrijkste inkomensbron dan voor mannen.

Over de levensloop bezien zijn de bijstand en WIA effectieve instrumenten om inkomen van rijk naar arm te herverdelen. De afhankelijkheid van deze socialezekerheidsregelingen is sterk geconcentreerd bij een deel van de bevolking, dat daar in de regel bovendien voor langere tijd afhankelijk van is. De WW heeft meer het karakter van een pure verzekering. Verreweg de meeste mensen zijn er niet langdurig van afhankelijk, maar doen er alleen bij het wegvallen van inkomen wegens baanverlies kortstondig beroep op. De WW wordt ook relatief vaak aan midden- en hogere inkomens uitgekeerd. Dit in tegenstelling tot de bijstand en WIA, die veelal terecht komen bij mensen met de laagste levensloopinkomens.

Een aspect dat niet in deze analyse is betrokken betreft de rol van financieel vermogen. Naarmate mensen meer sparen en eigen buffers opbouwen hebben zij minder verzekering nodig. De rol van

vermogen in relatie tot de sociale zekerheid is daarmee onderbelicht. De vermogens zijn namelijk aanzienlijk schever verdeeld dan inkomens. Juist vanuit het levensloopperspectief zou je het vermogen meer centraal kunnen stellen, zowel vanuit het verzekerings- als het herverdelingsmotief. Vermogenden hebben immers minder verzekering nodig om inkomensschokken op te vangen. Voor de Nederlandse situatie is dit echter moeilijker omdat een groot deel van het 'vermogen' van burgers opgesloten zit in aanvullende pensioenregelingen. Dergelijke vermogen is niet vrijelijk beschikbaar en is daarmee niet hetzelfde als privévermogen waarop mensen kunnen terugvallen als het tegenzit.

* Dit artikel is grotendeels gebaseerd op Van Vuuren en Muns (2021) waar meer informatie wordt geboden over de methode en uitkomsten van de hier beschreven analyses.

Sander Muns, Tilburg University,
e-mail: S.Muns@tilburguniversity.edu
Daniël van Vuuren, Tilburg University en
Stichting Economisch Onderzoek (SEO),
e-mail: d.vanvuuren@seo.nl

LITERATUUR:

- Bowlus, A. en J. Robin (2012), An international comparison of lifetime inequality: How continental Europe resembles North America, *Journal of the European Economic Association*, 10 (6), pp. 1236-1262.
- Caminada, K., K. Goudswaard en J. Been (2017), Neemt de inkomensongelijkheid in Nederland toe? In: K. Chkalova, J. van Genabeek, J. Sanders en W. Smits (red.), *Dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt. De focus op ongelijkheid*. Den Haag: CBS/TNO, pp. 85-100.
- CBS (2019), Ongelijkheid in inkomen en vermogen, *Statistische Trends*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Muns, S. en D. van Vuuren (2021), De AOW nivelleert sterk doordat vooral hoge inkomens haar financieren, *Economisch Statistische Berichten*, 106 (4795), pp. 153-155.
- Vuuren, D. van en S. Muns (2021), Een levensloopperspectief op de sociale zekerheid. In: E. Hirsch Ballin, T. Jaspers, A. Kotters en H. Vinke (red.), *De toekomst van de sociale zekerheid: De menselijke maat in een solidaire samenleving*. Den Haag: Boom Juridisch, pp. 349-364.
- Waaijers, R. en M. Lever (2013), Inkomen en netto profijt van sociale zekerheid gedurende de levensloop. CPB Achtergronddocument, Den Haag: CPB.

De kijk van Europese burgers op effecten immigratie

HARRY VAN DALEN

In het publieke debat zorgt immigratie binnen Europa voor veel verdeeldheid. Onderzoek onder Europese burgers laat echter zien dat men niet uitgesproken negatief of positief is over de invloed van immigratie op de economie en samenleving. In weerwil van de populistische roep om 'grenzen dicht' of de idealistische roep om 'grenzen open', zijn de meeste Europeanen voor een gematigd migratiebeleid.

De berichtgeving over migratiestromen boezemt vaak angst in onder de bevolking. Voor populisten zijn immigratie en het bredere thema 'globalisering' dan ook dankbare onderwerpen om de verkiezingen mee in te gaan. Bij de verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten (VS) moesten velen erkennen dat globalisering niet alleen voordelen oplevert maar ook verliezen teweeg kan brengen. Die verdelingseffecten worden vooral gevoeld door de midden- en lagere klassen op de arbeidsmarkt en wat is er makkelijker dan uit protest of instemming mee te gaan met een politicus die een muur om de VS wilde bouwen. De opkomst van politici als Donald Trump en Boris Johnson zou men als het bewijs kunnen zien dat niet alleen globalisering zelf een verwaarloosd probleem is, maar dat de polarisatie die gepaard gaat met globalisering een nog veel groter probleem kan zijn. Zeker in de EU kan dit tot problemen leiden, omdat de eenheid binnen Europa altijd fragiel is en de Europese Commissie de lappendeken van staten voortdurend moet coördineren om tot beleidsvorming te komen. In dat opzicht is het van belang om te zien wat de Europese burger vindt de effecten van immigratie. Zien bijvoorbeeld lager geschoolden meer nadelen dan hooggeschoolden? Om een overzicht te krijgen van hoe de Europese burger in het migratiedebat staat, wordt daarom aan de hand van Europese surveydata (zie kader) de voorkeur voor en afkeer van immigratie, die verschillende lagen van de bevolking hebben in kaart gebracht.

Invloed immigratie op samenleving

Immigratie kan op verschillende wijze invloed uitoefenen op de kijk van burgers. Zo mogen alle personen met een nationaliteit van de landen van de Europese Economisch Ruimte (landen van de EU, Liechtenstein, Noorwegen, IJsland en Zwitserland) tussen deze landen vrij reizen, wonen en werken zonder visum of verblijfsvergunning. Het is een vrijheid die aan de basis ligt van de Europese gedachte. En het is een gedachte die je als toerist, student of werknemer erg zal aanspreken, mocht men de grens over willen voor recreatie, studie of werk. Waar we hier echter de aandacht op richten, is hoe EU-burgers naar de komst van immigranten van buiten de EU kijken. Dit gedeelte van het EU-migratiebeleid omvat het verminderen van stimulansen voor illegale migratie, het redden van levens, het versterken van de buitengrenzen, een gemeenschappelijk asielbeleid en het nadenken over hoe legale immigratie van buiten de EU verbeterd kan wor-

Foto: Maartje Roos Defensie, CC0/Wikimedia Commons

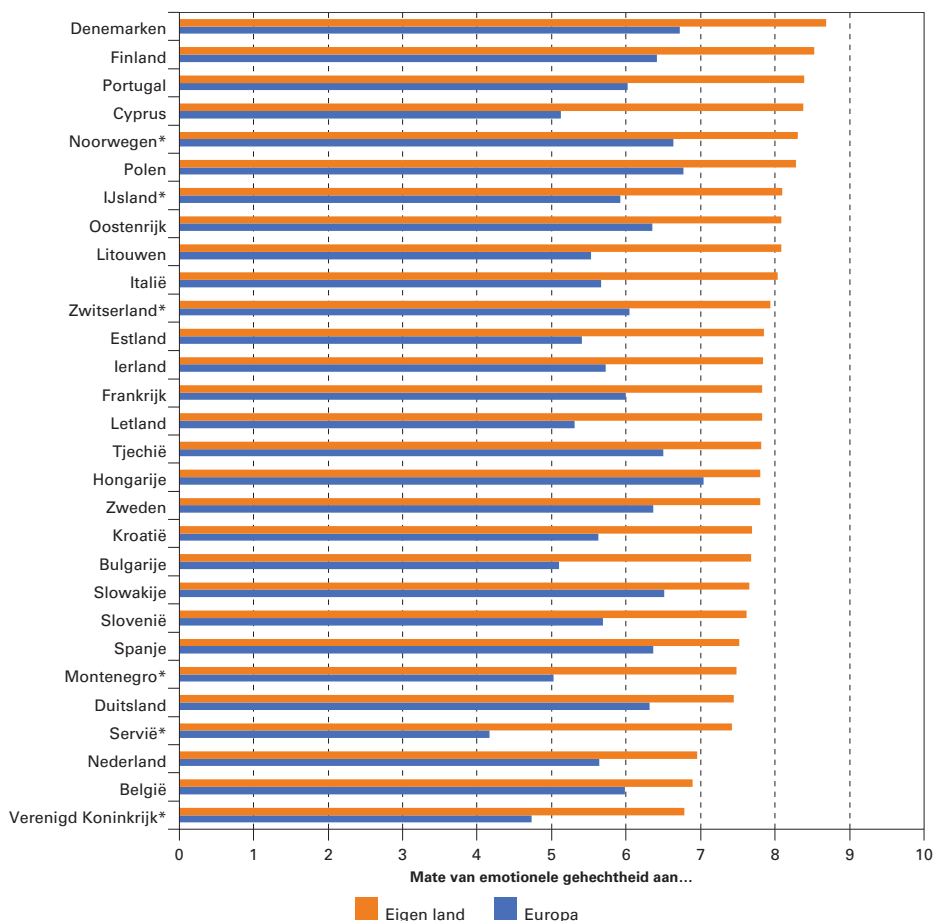
den. Vooral landen aan de zuidelijke grenzen van Europa hebben het idee dat ze buitenproportioneel opdraaien voor de integratie van immigranten die via de Middellandse Zee route Europa binnenkomen, alsook voor de kosten die hiermee gemoeid zijn. Kortom, de manier waarop men de effecten van immigratie beziet, zullen voor een belangrijk deel afhangen van hoe sterk men zich verbonden voelt met het land waar men woont (en vaak ook geboren is) en van de mate waarin men zich verbonden voelt met Europa. Dat laatste zou het oordeel over het Europese migratiebeleid vooral sterk kunnen beïnvloeden, omdat Europese burgers die een identiteit delen minder barrières zullen willen opwerpen en immigratie eerder als een wenselijk onderdeel van de Unie zullen zien.

Figuur 1 brengt in kaart hoe sterk of zwak burgers in verschillende landen emotioneel gehecht zijn aan hun woonland, maar ook aan Europa als geheel. Zoals verwacht overtreft in alle landen de gemiddelde gehechtheid aan het eigen land de gehechtheid aan Europa. Servische burgers hechten het minst aan Europa, terwijl Hongaarse burgers de sterkste band met Europa rapporteren. Dit is opvallend, omdat president Victor Orbán niet bepaald de Europese waarden praktiseert. De burgers met de sterkste band met hun eigen

DATA EUROPEES ONDERZOEK MIGRATIE

Voor dit onderzoek zijn data gebruikt van de negende editie van de European Social Survey (ESS), waaraan 29 Europese landen deelnamen. De data zijn verzameld tussen 2018 en 2019 en een klein deel in 2020. Sommige vragen uit de enquête worden in enkele landen niet gesteld, waardoor in sommige figuren niet alle landen voorkomen. De ESS streeft in zijn dataverzameling een respons van minimaal 70 procent na. De survey omvat in totaal 41.519 respondenten, waarbij het aantal respondenten varieert naar grootte van het land: van 718 voor Cyprus tot 2.745 voor Italië. Meer informatie over de ESS kan op de website worden gevonden: www.europeansocialsurvey.org

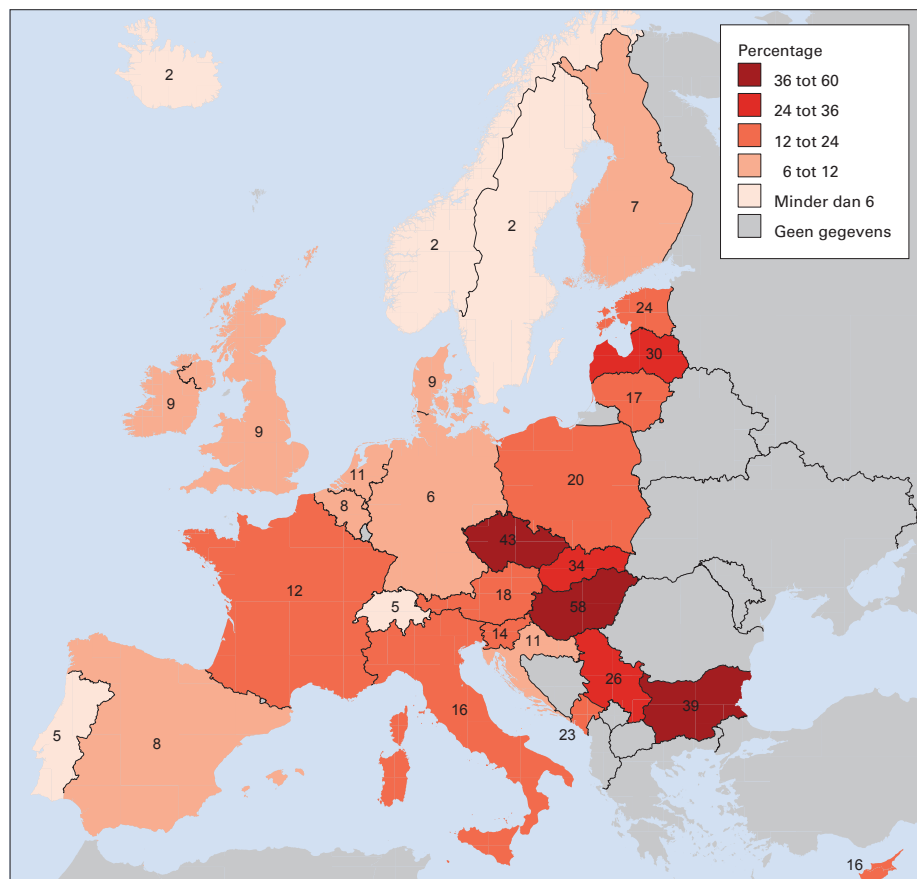
Figuur 1. Emotionele gehechtheid aan eigen land en Europa, 2018 (gemiddelde waarden, gerangschikt naar emotionele gehechtheid aan eigen land)

* Behoren niet tot de EU.

Bron: ESS, 2018-2019, eigen berekeningen.

Figuur 2. Percentage burgers die voor een 'grenzen dicht'-optie kiezen ten aanzien van immigranten uit armere landen van buiten Europa

Bron: ESS, 2018-2019, eigen berekeningen.

land zijn echter de Denen, op de voet gevolgd door de Finnen. Tot slot valt op hoe laag de hechting aan het eigen land is in Nederland en het Verenigd Koninkrijk (VK). De ophef en teleurstelling rond Brexit, die op het moment van dit onderzoek nog echt beklonken moest worden, zal niet vreemd zijn aan de geringe verbondenheid van de Britten met hun land. De geringe identificatie van Nederlandse burgers is wellicht terug te voeren op het haperende vertrouwen in Nederlandse overheid en samenleving.

Het ligt in de lijn der verwachting dat de mate waarin men gehecht is aan het eigen land van invloed is op hoe men naar nieuwkomers kijkt. Wie zich sterk identificeert met het eigen land, zal een groeiende groep immigranten eerder met gemengde gevoelens beoordelen. In het onderzoek beoordelen de respondenten in de verschillende landen de invloed van immigratie op drie domeinen: op de economie, het culturele leven en de woonomstandigheden. Tabel 1 bevat de uitkomsten hiervan in een notendop.

De eerste rij toont de gemiddelde waarden voor de drie domeinen voor alle respondenten in de 29 landen. Hieruit blijkt dat de gemiddelde Europese burger tamelijk neutraal staat tegenover de komst van immigranten, waarbij vooral het culturele leven nog als domein wordt gezien dat een beetje profijt heeft van immigratie. De woonomstandigheden staan relatief gezien nog het meest onder druk door immigratie, wellicht omdat dit het meest concrete domein is voor burgers. De enige landen die in positieve zin opvallen zijn Zweden en IJsland, waar men positief is over de invloed van immigratie op alle drie domeinen. In negatieve zin springen vooral de Hongaren eruit: zij zien over de volle breedte negatieve effecten van immigratie. De sterke identificatie van Hongarije met Europa (zie figuur 1) lijkt in dat opzicht niet gerelateerd te zijn aan hun mening jegens immigratie.

Om enig gevoel te krijgen voor de elementen die een sterke rol spelen in het oordeel, bevat tabel 1 de waardering voor immigratie, uitgesplitst naar een aantal relevante kenmerken van burgers. Waar burgers zich het sterkst mee identificeren – Europa of het eigen land – maakt veel verschil. Wie zich veel sterker aan Europa hecht dan zijn eigen land, is gemiddeld positiever over immigratie. Wie sterker hecht aan het eigen land dan Europa, heeft gemiddeld een negatief oordeel. Soortgelijke verschillen zien we ook voor het vertrouwen in andere mensen en de politieke oriëntatie. Wie andere mensen volledig vertrouwt, staat veel positiever tegenover immigratie dan de burger met een diep wantrouwen. Uiterst linkse burgers zijn gematigd positief over migratie terwijl uiterst rechtse burgers immigratie als negatief beoordelen.

Tot slot kan het opleidingseffect niet onvermeld blijven: hoger opgeleide burgers staan positiever tegenover immigratie dan lager opgeleide burgers. Wellicht dat hoger opgeleiden minder angst hebben voor de concurrentie vanuit het buitenland, terwijl voor lager opgeleiden immigratie de lonen en werkgelegenheid meer onder druk zet.

Tabel 1 vestigt de aandacht op de uitersten (uiterst links of rechts, laag of hoog opgeleid). De meeste mensen zijn echter gematigder (centrumlinks of centrumrechts, gemiddeld opgeleid). Daarom komen de onderliggende verschillen nauwelijks tot uiting in de gemiddelden voor de totale steekproef. Om enige houvast te geven hoe de gemiddelde Nederlander tegen immigratie aankijkt is deze ook toegevoegd in de onderste rij.

Beleid immigranten van buiten Europa

Een oordeel over immigratie gaat vaak gepaard met een voorkeur voor een bepaald migratiebeleid, variërend van alle grenzen open, meer gematigd en selectief, of de grenzen volledig dicht. In het onderzoek onder Europese burgers is een soortgelijke vraag voorgelegd, namelijk wat de regering van het land in kwestie zou moeten doen met betrekking tot mensen uit armere landen *buiten Europa* die in het bewuste land komen wonen. Tabel 2 laat de vier mogelijke keuzes zien, variërend van ‘velen toelaten’ tot ‘niemand toelaten’.

De percentages in tabel 2 (bovenste rij) laten zien dat 11 procent van de Europese burgers voor ‘de grenzen open’ (vele toelaten) kiest en 12 procent voor ‘de grenzen dicht’ (niemand toelaten). Net als in tabel 1 blijken de kenmerken van burgers van groot belang voor hun mening over het migratiebeleid. Wie zeer aan zijn eigen land is gehecht, is sneller geneigd om de grenzen op slot te willen gooien (27%); in iets minder mate geldt dat ook voor wantrouwende, uiterst rechtse en lager opgeleide burgers. In het onderzoek wordt ook de voorkeur voor twee specifieke soorten immigranten gevraagd: immigranten met dezelfde huidskleur of etniciteit en immigranten met een andere huidskleur of etniciteit. Daaruit blijkt dat hoe sterker de migrant op de inheemse bevolking lijkt, des te opener men zich jegens het migratiebeleid opstelt: voor soortgelijke migranten kiest 26 procent voor open grenzen en zes procent voor gesloten grenzen.

Achter deze percentages gaan echter ook grote verschillen tussen landen schuil (zie figuur 2). Het Hongarije van Viktor Orbán kent een sterk anti-immigratiebeleid en als enig Europees land in dit onderzoek staat de meerderheid van de bevolking (58%) achter een ‘grenzen dicht’-beleid. Burgers in landen als Bulgarije en Tsjechië neigen ook naar gesloten grenzen, met respectievelijk 39 en 43 procent van de bevolking die voor ‘gesloten grenzen’ is. Landen met een sterke voorkeur voor ‘open grenzen’ zijn IJsland (42% kiest deze optie), Zweden (33%) en Spanje (29%).

Conclusie

Het onder de loep nemen van meningen over immigratie onder Europese burgers kan ont-nuchterend werken, omdat het publieke debat over migratie nogal eens wil ontaarden in een welles-nietes spelletje. Het ene kamp zegt dat immigratie de verzorgingsstaat uitholt en dat de verworven arbeidsrechten van de bevolking worden verzwakt, terwijl het andere kamp zegt dat daar totaal geen sprake van is. De gemiddelde burger in Europa heeft echter een redelijk gematigde mening over immigratie en verkiest

Tabel 1. Inschatting invloed immigranten op economie, cultuur en woonomstandigheden volgens Europese burgers (cijfers 0-4 ongunstig, 5 neutraal, 6-10 gunstig)

	De invloed van immigranten op:		
	Economie	Culturele leven	Woonomstandigheden
Gemiddelde EU	5,3	5,5	5,2
Burgers met			
Sterkere hechting ^(a) aan:			
Eigen land	4,0	4,1	3,8
Europa	7,2	7,6	7,2
Vertrouwen in mensen			
Geen vertrouwen	4,3	4,5	4,2
Veel vertrouwen	6,2	6,5	6,0
Politieke oriëntatie			
Uiterst links	5,8	6,3	5,7
Uiterst rechts	4,9	4,8	4,6
Opleiding			
Laag	4,9	5,1	4,9
Hoog	5,8	6,0	5,5
Gemiddelde Nederland	5,6	6,3	5,7

N = 40.351. Geschatte waarden op basis van een regressieanalyse van immigratie-effecten (11-puntsschaal) van bovenstaande variabelen, alsmede geslacht, leeftijd, en woonland. (a) Emotionele gehechtheid is verschilscore van hechting aan eigen land en Europa. De mensen met sterkere hechting aan ‘eigen land’ hebben geen band met Europa en veel met het eigen land en omgekeerd voor mensen met sterkere hechting aan ‘Europa’.

Tabel 2. Voorkeuren van Europese burgers voor toelatingsbeleid van immigranten uit armere landen buiten Europa

	Vele migranten	Een aantal migranten	Enkele migranten	Niemand	Totaal
Gemiddelde EU	11%	43%	35%	12%	100%
Burgers met					
Sterkere hechting aan:					
Eigen land	7%	31%	35%	27%	100%
Europa	32%	41%	21%	6%	100%
Vertrouwen in mensen					
Geen vertrouwen	9%	34%	34%	24%	100%
Veel vertrouwen	20%	41%	28%	10%	100%
Politieke oriëntatie					
Uiterst links	28%	39%	22%	11%	100%
Uiterst rechts	6%	34%	39%	21%	100%
Opleiding					
Laag	13%	35%	32%	20%	100%
Hoog	18%	43%	28%	11%	100%
Gemiddelde Nederland	11%	49%	31%	9%	100%

N = 40.351. Voor methoden zie noten tabel 1.

een immigratiebeleid dat ergens tussen ‘grenzen volledig open’ en ‘grenzen volledig dicht’ ligt. Weliswaar zijn de extremen niet verwaarloosbaar, maar bij stemming zouden gematigde burgers de overhand hebben. De casus Hongarije toont echter wel aan dat een meerderheid voor de ‘grenzen dicht’-optie ook wel eens in andere landen realiteit kan worden. Een samenleving gekenmerkt door diep wanvertrouwen, gekoppeld aan een sterke nationale en een extreemrechtse oriëntatie, zou zomaar deze uitkomst kunnen genereren.

Harry van Dalen, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen en Tilburg University,
e-mail: dalen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Brakman, S. en H. Garretsen (2017), Trump bestrijdt globalisering met beleid van de vorige eeuw, *Me Judice*, 10 januari 2017.
- Dalen, H.P. van (2001), Immigratie: vloed of zegen voor de Nederlandse economie? *Bevolking & Gezin*, 30 (3), pp. 3-36.
- Jennissen, R. en I. Glas (2020), Buurtverhoudingen onder druk door diversiteit en korte woonduur? *Demos*, 36 (8), pp. 5-7.

Verblijfsduur van arbeidsmigranten in Nederland

Velen hebben de indruk dat arbeidsmigranten die naar Nederland komen hier permanent blijven. Nadere analyse van registergegevens laat zien dat de meeste arbeidsmigranten (60%) Nederland na vijf jaar weer hebben verlaten.

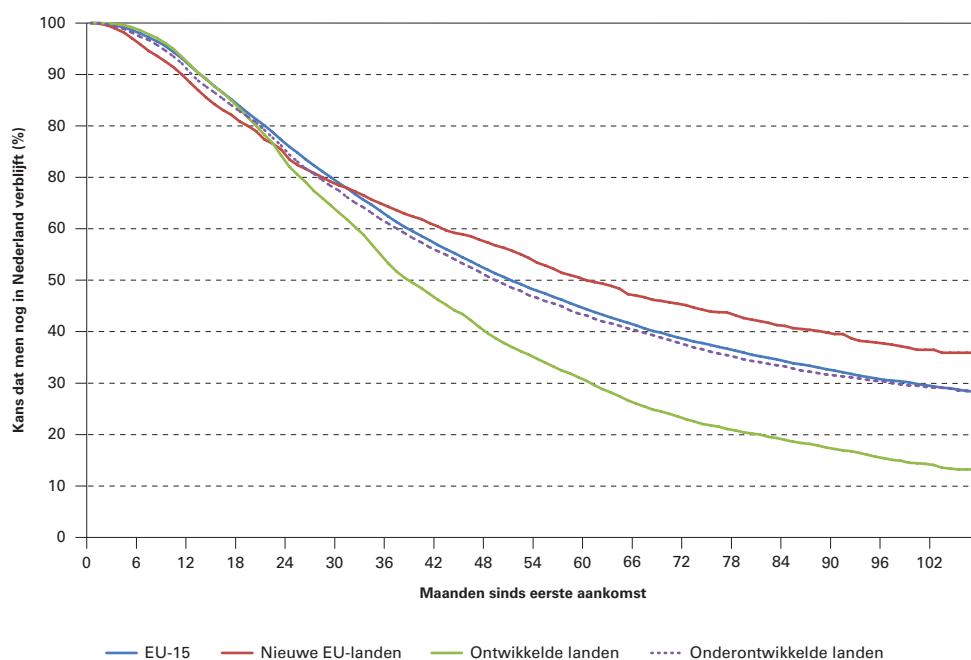
In hedendaagse maatschappelijke debatten, bijvoorbeeld in de Tweede Kamer, wordt er meestal van uitgegaan dat immigranten permanent in Nederland zullen blijven. Dat was immers ook grotendeels het geval voor de gastarbeiders uit de jaren zestig van de vorige eeuw. De recent gearriveerde migranten – tussen 1999 en 2007 – zijn echter steeds minder geneigd om permanent in ons land te blijven dan de gastarbeiders. Een groot aandeel, meer dan 40 procent, verblijft maar kort in Nederland, of migreert heen en weer tussen Nederland en het land van herkomst.

In economisch opzicht is het van belang om te weten of succesvolle werkende migranten met een hoog inkomen eerder vertrekken dan minder succesvolle, werkloze migranten. Op basis van CBS-gegevens, waarbij we migranten volgen in de tijd, weten we dat binnen vijf jaar gemiddeld genomen 60 procent van de arbeidsmigranten weer is vertrokken. Die vertrekans loopt echter sterk uiteen, afhankelijk van de persoonlijke omstandigheden. Zo vertrekken arbeidsmigranten met de laagste inkomens (minder dan 1.000 euro netto per maand), bijvoorbeeld werkzaam in de bouw, eerder dan migranten met middeninkomens.

Ook migranten met de hoogste inkomens (meer dan 5.000 euro netto per maand), bijvoorbeeld expats (hoogopgeleide professionals die niet in hun eigen land werken), vertrekken eerder dan migranten met middeninkomens. Baanbehoud blijkt een belangrijke rol te spelen bij de vertrekbeslissing: arbeidsmigranten die hun baan verliezen, vertrekken gemiddeld ruim twee keer zo snel naar het buitenland. Uit nader onderzoek blijkt dat lage-inkomensmigranten met verkeerde verwachtingen aan hun migratieavontuur zijn begonnen. Zij hadden blijkbaar een veel hoger inkomen voor ogen en uit teleurstelling keert men terug naar het land van oorsprong of vertrekt men naar een ander EU-land. Migrant met een hoog inkomen gedragen zich veel meer als rationele migranten met een inkomensdoel voor ogen. Indien zij elders een beter loon kunnen verdienen dan zijn zij weer vertrokken.

Kortom, voor een discussie over de hedendaagse instroom van immigranten in Nederland dient niet vergeten te worden dat een aanzienlijk deel van deze migranten ons land binnen afzienbare tijd weer verlaat. Dat kan positief worden opgevat wanneer het gaat om migranten die werkloos worden als ze zouden blijven,

Kans dat een arbeidsmigrant nog in Nederland is naar lengte van verblijf (in maanden sinds eerste aankomst)

Noot: EU-15 omvat alle EU-landen per 1 januari 1995. Nieuwe EU-landen omvat de landen die in 2004 toetraden (Estland, Letland Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Malta en Cyprus); en in 2006 (Bulgarije en Roemenië). en ontwikkelde landen betreft de EFTA-landen (Noorwegen, IJsland, Zwitserland en Liechtenstein), de VS, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Japan en Zuid-Korea; onderontwikkelde landen omvat de rest van Azië, landen uit Afrika en uit Zuid-Amerika.

Bron: CBS, eigen bewerking op basis van migranten die arriveerden in 1999 – 2007.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Bram Hogendoorn, redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Juul Spaan, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	https://nidi.nl/demos
Abonnementen	gratis
Druk Opmaak	Koninklijke Van der Most www.up-score.nl

maar men kan het ook negatief beoordelen omdat het ook betekent dat arbeidsmigranten met een hoog inkomen of migranten met een hoge loongroei eerder vertrekken dan middeninkomensmigranten. Denk hierbij aan de kenniswerkers of 'high potentials' waarvan verondersteld wordt dat zij een grotere economische bijdrage leveren aan de Nederlandse economie, bijvoorbeeld door meer belasting te betalen en meer te consumeren.

Govert Bijwaard, NIDI-KNAW/
Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: bijwaard@nidi.nl

LITERATUUR:

- Bijwaard, G.E. (2015), Income of immigrants and their return. IZA World of Labor, Bonn: IZA.
- Bijwaard, G.E. en J. Wahba (2014), Do high-income or low-income immigrants leave faster? *Journal of Development Economics*, 108, pp. 54-68.